

Ю.Р.БАЦЮЛЁВА

Рэспубліка Беларусь, Мінск, выдавецтва “ЮніверсПрэс”

ЗАПАВЕТ “ПАМЯТАЙ ПРА ДЗЕНЬ СУБОТНІ”: ТЭКСТА-ЛАГІЧНЫ АСПЕКТ КАТЭХІЗІСАЎ С. БУДНАГА І М. ЛЮТЭРА

Адным з перспектыўных накірункаў беларускай філалагічнай навукі з’яўляецца выяўленне сувязяў і ўзаемадзеянняў беларускай літаратуры з літаратурамі іншых народаў свету. У яго межах вялікую цікавасць мае вывучэнне ўплыву рамана-германскай рэлігійнай літаратуры эпохі Рэфармацыі на развіццё жанру катэхізіса ў беларускай літаратуры XVI ст. Гэта дазволіць, у першую чаргу, вызначыць і кваліфікаваць аўтарскую работу аднаго з самых вядомых беларускіх аўтараў – С. Буднага ў “Катэхізісе” 1562 г., крыніцамі якога ў навуковай літаратуры называюць катэхізічныя творы М. Лютэра, П. Меланхтона і Ж. Кальвіна.

Вялікая колькасць пісьменнікаў-катэхізістаў таго часу для напісання сваіх твораў звярталася да іншых катэхізісаў, у тым ліку розных хрысціянскіх веравызнанняў. Таму гіпотэза пра напісанне кальвіністам С. Будным свайго “Катэхізіса” на аснове лютэранскіх катэхізісаў не павінна бянтэжыць.

Храналагічна гэта версія з'яўляецца самай старой. Зафіксаваная ўпершыню ў XVII ст. у прадмове Патрыярха Маскоўскага Адрыяна да маскоўскага выдання “Праваслаўнага вызнання веры” Пятра Магілы 1696 г., яна знайшла мноства прыхільнікаў сярод рускіх бібліёграфў XIX ст. (Я.А. Балхавіцінава, В.С. Сопікава, І.П. Каратаева і інш.), а таксама сярод беларускіх і польскіх вучоных XX ст. (М.А. Янчука, М. Космана, М.-Б. Тапольскай, Ф. Сяліцкага і інш.).

У сведчаннях гэтых аўтараў С. Будны называецца перакладчыкам то *лютэранскага*, то *лютэраўскага* катэхізіса. На сённяшні дзень у навуковай літаратуры прадстаўлены спробы параўнальнага тэксталагічнага аналізу “Катэхізіса” 1562 г. С. Буднага толькі з катэхізісамі М. Лютэра і П. Меланхтона.

У дачыненні да катэхізісаў М. Лютэра аб’ектам тэксталагічнага даследавання з’яўляецца “Вялікі катэхізіс”, які параўноўваўся з “Катэхізісам” С. Буднага толькі на ўзроўні архітэктонікі (знешняй – ў працах Г. Мерчынга, І.В. Саверчанкі, Х.-Х. Дзідрыха і ўнутранай – ў працах М.А. Карзо, Н.А. Кабелкі), тады як аналіз іншых літаратурна-лінгвістычных і экстралінгвістычных складаючых дасюль не здзяйсняўся, у тым ліку – параўнальны аналіз зместавай напоўненасці абодвух твораў.

Рускі вучоны Дз.С. Ліхачоў адзначаў, што для вызначэння перакладнога характару твора і выяўлення магчымых запазычанасцей, пры адсутнасці ў спецыяльных энцыклапедыях і даведніках звестак пра зафіксаваны пераклады, неабходна правесці, перш за ўсё, грунтоўны аналіз зместу помніка [2,397]. І.В. Саверчанка, якому належыць адзінае ў беларускім літаратуразнаўстве даследаванне па спецыфіцы вывучэння катэхізічнай літаратуры, таксама падкрэсліваў значнасць аналізу “зместавай напоўненасці” [3,17] катэхізічнага твора.

У якасці прыкладу такога аналізу звернемся да тлумачэння фармулёўкі заповету “памятай пра дзень суботні, каб свяціць яго” у частцы “пра Закон” “Катэхізіса” С. Буднага і “Вялікага катэхізіса” М. Лютэра.

Тлумачэнне С. Буднага можна ўмоўна падзяліць на тры тэматычныя блокі. У першым аўтар тлумачыць сэнс слова “святити” – “на святые дела отдати” [1,арк. 37 1-й нум.]. “То есть абы ся на одно место згромадивши, Бога призывали, Слово Его слухали, тайне пріймовали, милостину здавали и иные побожные дела Богу ко чти чинили” [1,арк. 42].

У другім тэматычным блоку разглядаюцца прычыны, чаму хрысціяне, з аднаго боку, павінны свяціць суботу, а з другога, – вольныя ад гэтага абавязку. С. Будны пералічвае чатыры прычыны святкавання суботы, дадзеныя у Старым Запавеце: 1) «абы створенье света припоминали» [1,арк. 38]; 2) «абы онь людь мел тайну или образь отпочиненья духовного» [1,арк. 38]; 3) «абы онь людь мель опричный день, которого бы Закон разбераль и иные святые речи делал» [1,арк. 39]; 4) «абы неволником и неволницамъ, и скотом было отпочиненье» [1,арк. 39]. Пісьменнік адзначае, што хрысціяне

вольныя ад другой прычыны, таму што “всемь образомъ и стеньемь конецъ принесъ и учинилъ Христосъ” [1,арк. 40]

У трэцім тэматычным блоку падрабязна тлумачыцца, чаму хрысціяне святкуюць менавіта нядзелю, а не суботу: хаця “все дни ровные суть, а не ест одинъ за другого лучшейший” [1,арк. 41], “под Евангелиемъ годится оногo дня добродейства Божіе припоминати, которого Сынъ Божій, знову створивши светъ, то есть человека избавивши, к новому животу въскреснуть рачиль” [1,арк. 41]. С. Будны прыводзіць доказы са Свяшчэннага Пісання пра правамернасць святкавання нядзелі і тлумачыць, чаму ў Пісанні выраз “въ едину отъ субботъ” [1,арк. 44] азначае “у неделю”.

М. Лютэр у “Вялікім катэхізісе” пачынае тлумачэнне фармуліроўкі гэтага завету з этымалогіі слова субота (шабат), што ў С. Буднага адсутнічае. Далей аўтар разглядае адну, у адрозненне ад С. Буднага, прычыну святкавання суботы ў Старым Запавеце: каб іўдеі “спынялі сваю працу і адпачывалі, каб чалавек і скаціна аднаўлялі свае сілы” [4,203]. М. Лютэр крытыкуе звужэнне іўдзеямі сэнсу гэтага завету (тады як С. Будны крытыкуе хрысціян, якія “іўдзействуюць”) і пералічвае дзве (а не тры, як у С. Буднага) абавязковыя для хрысціян прычыны святкавання суботы (сёмага дня): 1) “дзеля цялесных прычын і патрэб, якім вучыць і якіх патрабуе прырода, для простага народу, слуг і служанак” [4,203–204]; 2) каб “папрысутнічаць на богаслужэнні, каб сабрацца разам слухаць і разбіраць Слова Божае, а потым праслаўляць Госпада, пець і маліцца” [4,204].

М. Лютэр дае адрознае ад меркавання С. Буднага тлумачэнне святкавання хрысціянамі нядзелі: “паколькі са старых часоў для гэтага была ўсталяваная нядзеля, то няхай так застаецца і далей, каб усё ішло па агульнапрынятаму парадку і ніхто б не ствараў бяспарадку непатрэбнымі новаўводзінамі” [4,204].

Акрамя таго, звяртае ўвагу рознае разуменне катэхізістамі сэнсу “святых спраў”, якія неабходна выконваць у сёмы дзень. Калі ў М. Лютэра, галоўным чынам, неаднаразова падкрэсліваецца значэнне вывучэння Слова Божага для хрысціяніна, то ў “Катэхізісе” С. Буднага адзначаецца таксама роля падавання міласціны.

Прыведзены прыклад параўнальнага аналізу сведчыць пра шэраг істотных сэнсавых адрозненняў пры наяўнасці вонкавага тэматычнага падабенства ў тлумачэнні фармулёўкі дадзенага завету С. Будным і М. Лютэрам.

Безумоўна, нягледзячы на ўсю яго значнасць, аналіз зместавай напоўненасці з’яўляецца толькі адным з кампанентаў параўнальнага тэксталагічнага аналізу, які павінен прадстаўляць сабой комплекснае вывучэнне ўзаемазалежных літаратурна-лінгвістычных і экстра-лінгвістычных складаючых (мэты напісання, спецыфікі адрасата і адрасанта, часовых рамак, сацыяльнай сітуацыі, асаблівасцей літаратурнай традыцыі, жанравай спецыфікі, ідэйна-тэматычнай напоўненасці, структурна-кампазіцыйнай будовы, вербальных сродкаў).

ЛІТАРАТУРА:

1. Будны, С. Катихізіс, то ест Наука стародавняя хрысціанская от Светого Писма для простых людей языка руского въ пытаниах и отказъх събрана / С. Будны. – Нясвіж, 1562. – 261 ар.
2. Лихачёв, Д.С. Текстология: На материале рус. лит. X–XVII вв. / Д.С. Лихачёв, при участии А.А. Алексеева и А.Г. Боброва. – СПб.: Алетейя, 2001. – 758 с.
3. Саверчанка, І.В. Хрысціянскі катэхізіс у кніжна-пісьмовай культуры ўсходніх славян эпохі Адраджэння і Барока: Атрыбуцыя, паэтыка, семіётыка / І.В. Саверчанка. – Мінск, 1998. – 31 с.
4. Luther, M. Der große Katechismus / M. Luther // Ausgewählte Werke. Dritte Auflage: Schriften zur Neuordnung der Gemeinde, des Gottesdienstes und der Lehre. – München: Chr. Raiser Verlag, 1962. – S. 186–291.